

zmiňována i některá nestranická uskupení (IvČRN, BPI atd.), ale publikaci by prospělo doplnění analýzy společenské debaty a protiislámské retoriky nikoli nezanedbatelné části české společnosti, která se mnohdy prezentuje jako „slušní Češi“. Stejně tak je škoda, že kvůli fixaci na politické strany byli opomenuti další důležití aktéři protiislámské politiky v ČR – kupříkladu média (zmínit můžeme manipulační zpravodajství TV prima – i když toto je záležitostí až první poloviny roku 2016, podobné trendy v médiích by bylo možné sledovat už dříve; za vhodný případ k analýze utváření protiislámských postojů by přitom mohl posloužit způsob zpracování zpravodajství na serveru novinky.cz), dále pak třeba zpěváci, kteří si dělají kariéru prostřednictvím protiislámských protestsongů (i zde platí, že nejobskurnější případy jsme mohli zaznamenat až v roce 2016, ale kupříkladu již roku 2015 obdržel Českého slavíka Tomáš Hnídek ze skupiny Ortel), případně též nejrůznější samozvaní „odborníci“ v médiích (V. Cílek, P. Robejšek atd.), kteří jsou s povděkem zváni do nejrůznějších programů, jelikož jsou ochotní sdělit neomezeně kontroverzní názor na jakékoli téma lidské existence apod. Ačkoli to nemusí být na první pohled zcela patrné, po-

litický přesah všech těchto aktivit je zcela nevyvratitelný. Na druhou stranu ovšem chápu, že si autoři vytyčili nějaký postup práce a nějaké tematické zaměření. Není možné očekávat, že v jedné kolektivní monografii (navíc první na toto téma) dojde k pojednání o všech tématech souvisejících s protiislámskými protesty (byť výše byly zmíněné kapitoly, které s nastaveným pojetím práce souvisejí spíše vzdáleně a byly vybrané do určité míry selektivně).

I přes toto omezení a selektivní přístup k tématu a další výše zmíněné nedostatky (otázky a problémy přinášející členění publikace do kapitol podle ideového spektra; nestejný rozsah, struktura a kvalita kapitol; místy větší popisnost než analytičnost atd.) si dovoluji recenzovanou knihu označit za užitečný počín, který si své čtenáře jistě najde. Nedomnívám se sice, že je daná kolektivní monografie zásadní a přelomovou vědeckou studií (což ostatně ani nemá v ambicích – viz výše), ale rozhodně má potenciál otevřít širší odbornou debatu o protiislámské politice v českých sociálních vědách (a zároveň se stát vhodným počátečním zdrojem pro studium této problematiky) – pokud se jí toto podaří, můžeme považovat publikaci za vskutku přínosnou.

Vladimír Naxera*

SCHEDLER, Andreas (2013): *The Politics of Uncertainty. Substaining and Subverting Electoral Authoritarianism*. Oxford: Oxford University Press.

Volby v hybridních režimech se v posledních letech staly nedílnou součástí soudobého komparativního politologického výzkumu. Přes existenci poměrně velkého množství článků

v prestižních impactovaných časopisech byl však dosud výzkum voleb v těchto režimech determinován několika specifiky. Tím prvním byla konceptuální nejasnost ohledně tohoto typu režimů,

*PhDr. Vladimír Naxera, Ph.D., Katedra politologie a mezinárodních vztahů, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, vnaxera@kap.zcu.cz.

jež vedla k tomu, že se velká část studií orientovala pouze na několik „nezpochybnitelných“ případů, jako je Rusko za Putina nebo byla Venezuela za Chaveze a Mexiko za vlády PRI. Ještě větší problém byl však způsoben „dominantním paradigmatem“ demokratizačních studií, které pod vlivem práce Huntingtona (1991), Howarda a Roesslera (2006), Lindberga (ed. 2009) a dalších tvrdilo, že volby mohou být příčinou demokratické změny těchto režimů. To způsobilo, že většina výzkumů voleb v hybridních režimech zůstala v poměrně povrchní rovině bez ambicí o hlubší porozumění celému procesu.

Jedním z autorů, kteří se pokusili tento pohled narušit a věnovat se volbám v hybridních režimech „pořádně“, byl Andreas Schedler, který své poznatky z více než desetiletého výzkumu voleb v hybridních režimech sumarizoval ve své knize *The Politics of Uncertainty. Sustaining and Subverting Electoral Authoritarianism*. Kniha je sice již starší, avšak pojednává o velmi zásadní problematice a překvapivě dosud nebyla v českém prostředí recenzována, což z ní dělá ideální kandidáta na hlubší kritickou reflexi. Recenzovaná publikace totiž i přes existenci řady slabších míst výrazně prohlubuje dosavadní teoretické poznání zkoumání studované problematiky a nesporně tak bude sloužit jako vhodný odrazový můstek nejdne budoucí studie.

Finální verze knihy má bez příloh 392 stran, které jsou členěny do deseti samostatných kapitol. Záměrně se zde zdráhám mluvit o deseti přehledných kapitolách, protože v jistých pasážích je vidět, že návaznost práce není nejvyšší a tvůrčí proces autora byl pravděpodobně poznamenán „předlouhou“ dobou vzniku celé publikace.

První (teoretická) část celé knihy obsahuje čtyři kapitoly, jež na sebe poměrně dobře navazují. V nich se autorovi daří sumarizovat dosavadní výzkum hybridních režimů a uceleně představit vlastní teoretická východiska. Zde stojí především za zmínku to, že autor ve své práci pojímá hybridní režimy (tedy v pojetí autora volební autoritářství) jako samostatnou kategorii politických režimů (již dále dělí na méně represivní kategorii (soutěživé autoritářství) a více represivní kategorii (hegemonní autoritářství), které je třeba analyzovat samostatně, a především, že volby nechápe jako příčinu demokratizace, ale jako arénu, v níž dochází k souboji vlády a opozice. Jeho primárním zájmem je tak analýza aktérů a jejich strategií. V této souvislosti je pak třeba poznamenat, že oproti již zmíněné práci Howarda a Roesslera (2006) nebo Bunce a Wolchick (2011) klade větší důraz na strukturální a institucionální faktory.

Empirická část recenzované publikace začíná podrobnou metodologickou kapitolou. Zde čtenáři představuje svou dominantní výzkumnou metodu, kterou je regresní analýza v různých modifikacích. Tyto modifikace jsou dány především volbou nezávislých proměnných v jednotlivých analytických kapitolách. V metodologické kapitole dále autor transparentně předkládá čtenáři metodu, pomocí které vybíral případy pro svou analýzu, a rovněž kde získal data pro své nezávislé proměnné. S volbou dat a proměnných se pojí první významná kritika celé práce. Ačkoliv spatřila kniha světlo světa v roce 2013, pracuje analytická část s výběrem 194 případů voleb v hybridních režimech mezi lety 1980–2002, což znamená, že opomíjí velké množství současných a komparativně

zajímavých případů. Druhým problémem práce je poté fakt, že autor ve spojitosti s nedemokratickými režimy pracuje pouze se sekundárními daty. Faktory jako míra cenzury nebo volebního podvodu dopředu značí, že se kniha pohybuje na velmi vysoké úrovni abstrakce a kvalita řady dat je přinejmenším pochybná. To ještě umocňuje skutečnost, že některé autorem použité datasey jsou velmi problematické sami o sobě. Když pomínu problematické aspekty databáze Freedom House, ke kterým se již v soudobé politologii vyjádřil kde kdo, zmínil bych především dataset NELDA a World Bank. NELDA sice v době vzniku knihy představovala asi nejlepší existující dataset pro kvantitativní analýzu voleb v nedemokratických režimech, avšak data nabízí pouze v dichotomní podobě, takže je pomocí nich velmi těžké rozlišit kupříkladu již zmíněnou míru volebních podvodů mezi dvěma režimy. Databáze Světové banky zase trpí tím, že řada jejich datových řad ve sledovaných režimech není kompletních a výzkumník tak často musí sáhnout k datům, která byla sebrána i několik let před nebo po konání analyzovaných voleb. Tyto aspekty se pak naplno projeví v tom, že autorem sestavené statistické modely dovedou vysvětlit pouze malou část empirické reality, a vysloveně tak vybízí k novému ověření pomocí lepších dat.

Po metodologické části následují čtyři čistě analytické kapitoly. Ta první se snaží pomocí čtyř modelů a v nich obsažených 20 nezávislých proměnných vysvětlit, co ovlivňuje míru volební soutěživosti a co je příčinou volební alternace v hybridních režimech. Vlivem již řečených problémů však autor dochází k tomu, že zvolené proměnné dokážou vysvětlit velmi málo a jediným závěrem celé kapitoly je, že jednání ak-

térů má větší dopad na výsledek voleb než strukturální a institucionální proměnné.

Z těchto důvodů se pak snaží v následujících dvou kapitolách vysvětlit, co podmiňuje konkrétní strategie vlády a opozice. O to se však snaží (těžko říct, zda z lenosti nebo přesvědčení) za pomoci povětšinou stejných nezávislých proměnných jako v předcházející kapitole, což (nepřekvapivě) opět nevede k příliš uspokojivým výsledkům. V poslední kapitole se tak alespoň pokouší pomocí svých nezávislých proměnných vysvětlit, co vede k tranzici hybridních režimů k demokracii. Výsledky však opět nepůsobí příliš přesvědčivě a zmíněné čtyři empirické kapitoly lze shrnout tak, že nejsme příliš schopni vysvětlit volební procesy v soutěživém autoritářství a celý proces je tak zahalen (jak ostatně název knihy trefně poznamenává) „mlhovinou nejistoty“. Těžko říci, zda to však byl záměr autora. Autorovo vysvětlení totiž působí uspokojivě pouze v těch nejméně svobodných režimech z autorova výběru. To je pravděpodobně následkem jedné ze dvou příčin. Tou první je, že velká část režimů, které Schedler považuje za hegemonní autoritářství, je v jeho výběru omylem, což zkresluje výsledky. Druhou a pravděpodobněji příčinou poté je, že do výsledku intervenuje nějaká nezmíněná proměnná, v jejíž hodnotě se shodují režimy v obou zkoumaných kategoriích.

Nejednoznačný pocit z empirických kapitol autor plně vynahrazuje v kapitole závěrečné, kde se mu více než uspokojivě daří zařadit své závěry do soudobého kontextu demokratizačních studií a kriticky reflektovat nejen výstupy vlastní, ale i svých kolegů. Vzhledem k pozitivistické dominanci v soudobých demokratizačních studiích

je třeba ocenit především jeho apel na větší množství kvalitativních studií a kvalitativně obsahových (až snad diskurzivních) studií voleb a motivací jednotlivých aktérů, které, jak autor správně poznamenává, dosud výrazně absentují.

V součtu se tedy Schedlerovi podle mého názoru podařilo vytvořit zásadní publikaci o hybridních režimech, kterou se nebojím srovnat s klíčovou knihou celé disciplíny, tedy publikací *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War* Levitskeho a Wayne (2010). Oproti jejich práci nepřináší Schedler ucelenou a jednoduchou teorii, jež by mohla být hojně citována, ale možná ještě důležitější (avšak nevím, zda plně zamýšlenou) kritickou reflexi celé problematiky, která může v budoucnu motivovat k proměně výzkumné agendy a výrazně posunout naše poznání v oblasti soudobých forem nedemokratických režimů.

Další použité zdroje

BUNCE, Valerie J. a WOLCHICK, Sharon L. (2011): *Defeating Authoritarian Leaders in Post-Communist Countries*. New York: Cambridge University Press.

HOWARD, Marc M. a ROESSLER, Phillip G. (2006): Liberalizing Electoral Outcomes in Competitive Authoritarian Regimes. *American Journal of Political Science*, roč. 50, č. 2, s. 362–378.

HUNTINGTON, Samuel P. (1991): *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman: University of Oklahoma Press.

LEVITSKY, Steven a WAY, Lucan A. (2010): *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press.

LINDBERG, Staffan I. (ed.) (2009): *Democratization by Elections. A New Mode of Transition*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Jaroslav Bílek*

MÜLLER, Karel B. (2016): *Češi, občanská společnost a evropské výzvy: mezi nacionalismem a liberalismem aneb od etnické exkluze k aktivní hranici*. Praha: Triton.

Shrnutí českého výzkumu občanské společnosti

Občanská společnost je pojem, který je ve veřejném diskursu užíván velmi často, a to obvykle bez jeho hlubšího porozumění. Je tak zcela na místě, že se v posledních letech této problematice čím dál tím více věnuje i tuzemská odborná literatura. Nová kniha Karla B. Müllera má nepochybně ambice vyvolat poměrně velká očekávání ohledně toho,

jak se jeden z našich nejvýznamnějších vědeckých pracovníků této oblasti vypořádal s dosavadními výzkumy.

V poslední době se objevila řada publikací k tématu, jež k tomuto problému přistupují z více filozofujícího hlediska. Jejich autoři se snaží zamýšlet nad otázkou krize demokratického zřízení a nad východisky z této situace, což prezentuje zejména spíše esejistický, ale velmi podnětný text Bedřicha

*Mgr. Jaroslav Bílek, Katedra politologie, Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Bilek.Jarda@seznam.cz.